

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI RAZVOJ
IN TEHNOLOGIJO**

DIREKTORAT ZA NOTRANJI TRG
Sektor za domače storitve

Kotnikova ulica 5, 1000 Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE
KOMISIJA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA REŠEVANJE VPRAŠANJ PRIKRITIH GROBIŠČ

T: 01 400 35 64
F: 01 400 35 88
E: gp.mgrt@gov.si
www.mgrt.gov.si

VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE
Gregorčičeva 25

1000 Ljubljana

Številka: 131-1/2021/3
Datum: 16. 12. 2020

Zadeva: Program dela Komisije Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč za leto 2021

I. UVOD

Varstvo vojnih grobišč in varstvo prikritih vojnih grobišč je v Republiki Sloveniji urejeno z:

- Zakonom o vojnih grobiščih (Uradni list RS, št. 65/03, 72/09 in 32/17, v nadaljnjem besedilu: ZVG) in
- Zakonom o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (Uradni list RS, št. 55/15, v nadaljnjem besedilu: ZPVGŽ).

Varstvo vojnih grobišč in varstvo prikritih vojnih grobišč je v pristojnosti Republike Slovenije.

Vlada Republike Slovenije

ZPVGŽ v 3. členu določa, da je za varstvo prikritih vojnih grobišč pristojno ministrstvo, pristojno za pokopališko in pogrebno dejavnost ter urejanje pokopališč, torej Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (v nadaljnjem besedilu: MGRT). Do sprejetja ZPVGŽ je varstvo vseh vojnih grobišč (vojaška grobišča, grobišča žrtev vojne in grobišča žrtev vojne – po vojni usmrčenih oseb), skladno z ZVG, izvajalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljnjem besedilu: MDDSZ).

Zakonodajalec se je za nov področni zakon odločil zaradi zagotavljanja učinkovitejšega urejanja področja prikritih vojnih grobišč. Namen novega zakona je, da v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom, z načeli in pravili o ravnanju z mrtvimi, določenimi z Ženevskimi

konvencijami z dne 12. 8. 1949 in Dopolnilnimi protokoli z dne 8. 6. 1977 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, v skladu z Resolucijo 1481 o mednarodni obsodbi zločinov totalitarnih komunističnih režimov, ki jo je sprejela parlamentarna skupščina Sveta Evrope dne 25. 1. 2006, in z resolucijo Evropskega parlamenta z dne 2. 4. 2009 o evropski zavesti ureja naslednja vprašanja in postopke:

- odkrivanje prikritih vojnih grobišč, njihovo označevanje in vpis teh grobišč v register vojnih grobišč,
- dokončen dostojen pokop vseh žrtev vojnega in povojnega nasilja na ozemlju Republike Slovenije.

MGRT in MDDSZ sta dne 25. 11. 2015 podpisala *Zapisnik o razmejitvi pristojnosti organov po Zakonu o vojnih grobiščih ter Zakonu o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev*. Ministrstvi ugotavljata, da je razmerje med ZPVGŽ in ZVG opredeljeno kot razmerje med posebnim in splošnim predpisom. ZPVGŽ v celoti ureja postopke odkrivanja prikritih vojnih grobišč, zbiranja in obdelave podatkov, evidentiranja, začasne obeležitve in zavarovanja, potrjevanja domnevnih vojnih grobišč, identifikacijo, izvedbo pokopa, ureditev grobišča, pristojnost MGRT in Komisije. ZVG ostaja v veljavi za izvajanje celotnega varstva vojnih grobišč in se uporablja za vprašanja prikritih vojnih grobišč, ki niso drugače urejena z ZPVGŽ .

Komisija Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč

Za vodenje aktivnosti pri postopku odkrivanja prikritih vojnih grobišč, v skladu z ZPVGŽ in ZVG je Vlada Republike Slovenije imenovala Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč (v nadaljnjem besedilu: Komisija).

Vlada Republike Slovenije je na 96. redni seji dne 12. 7. 2016 imenovala novo Komisijo (št: 01201-4/2016/6), ki jo sestavljajo:

- Jože Dežman, Gorenjski muzej, predsednik
- Mitja Ferenc, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, član
- Anton Velušček, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, član
- Milan Sagadin, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj, član
- Pavel Jamnik, MNZ/Policija, član
- Andrej Mihevc, Inštitut za raziskovanje Krasa, član
- Vida Deželak Barič, Inštitut za novejšo zgodovino, članica
- Boštjan Kolarič, Študijski center za narodno spravo, član
- Peter Sušnik, Nova Slovenska zaveza, član

Trenutni sestavi Komisije mandat poteče julija 2021, zaradi česar bo potrebno v letu 2021 izpeljati postopek imenovanja nove Komisije.

Naloge tajnika Komisije in namestnice tajnika Komisije opravljata javna uslužbenca MGRT. Sredstva za delo Komisije zagotavlja MGRT ter zanjo opravlja tudi strokovne, tehnične in administrativne naloge.

II. PROGRAM DELA KOMISIJE VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA REŠEVANJE VPRAŠANJ PRIKRITIH GROBIŠČ ZA LETO 2021

Program dela Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč je bil sprejet na 31. redni seji Komisije dne 16. 12. 2020.

Podlaga za pripravo Programa dela Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč za leto 2021 je tretji odstavek 4. člena ZPVGŽ in 6. člen ZPVGŽ, ki določa, da postopek odkrivanja prikritih vojnih grobišč obsega:

- zbiranje in obdelovanje podatkov o prikritih vojnih grobiščih in grobovih,
- evidentiranje prikritih vojnih grobišč in grobov, njihovo začasno obeležitev in zavarovanje,
- potrjevanje grobišč,
- skupinsko ali posamično identifikacijo, če je to mogoče,
- pokop žrtev,
- predlog za vpis grobišča v register vojnih grobišč in v register kulturne dediščine,
- ureditev grobišča.

Za postopek odkrivanja prikritih vojnih grobišč je Komisija izbrala lokacije, ki so jih v bazi Evidenca prikritih grobišč v Republiki Sloveniji v obdobju 2000 - 2009 na podlagi takrat dostopnih podatkov označili s stopnjo zanesljivosti 2 in 3. Evidenca prikritih grobišč v RS se je izboljšala tudi na podlagi opravljenega dela po programu dela Komisije v letu 2020.

1. Zbiranje in obdelava podatkov o prikritih vojnih grobiščih in grobovih - urejanje evidenc in baze

Na podlagi opravljenega dela in izkušenj izvajanja aktivnosti pri postopkih odkrivanja prikritih vojnih grobišč v letih 2015 – 2020 ter na podlagi Elaborata in vsebinske nadgradnje obstoječe baze in aplikacije Grobišča, ki ga je Komisija naročila v letu 2020, bo tudi v letu 2021 ena njenih prednostnih nalog ureditev in dopolnitev baze vojnih grobišč z ustreznimi evidencami in ažurnimi podatki. Podatke pa bo Komisija pridobivala tudi v sodelovanju z ustreznimi domačimi in tujimi ustanovami (državni arhivi, inštituti itd.).

2. Predlogi za vpis urejenih grobišč v register vojnih grobišč in v register kulturne dediščine

Komisija v letu 2021 načrtuje pripravo predlogov za vpis urejenih grobišč v register vojnih grobišč po ZVG. Na podlagi izvedenih vpisov v register vojnih grobišč, Komisija pričakuje, da bo Ministrstvo za kulturo ta grobišča vpisalo tudi v register kulturne dediščine (12. člen ZPVGŽ).

3. Potrjevanje grobišč/sondiranje

Na podlagi objavljenega javnega razpisa z naslovom *Odkrivanje prikritih vojnih grobišč predvidenih za potrditev/sondiranje in izkop v letih 2021/2022* bo izbrani izvajalec v naslednjih dveh letih opravljal sondiranja na lokacijah, ki so v bazi Evidenca prikritih grobišč v RS v obdobju 2000-2009 na podlagi razpoložljivih virov označeni po stopnji zanesljivosti s 3 (lokacija na terenu ni natančno znana, a so viri o grobišču zanesljivi). V primeru zanesljivih informacij o obstoju še nepoznatih grobišč, bodo sondiranja opravljena tudi na teh lokacijah.

4. Prekop žrtev iz grobišča Jama pod Macesnovo gorico

Po do sedaj znanih podatkih iz evidence (baze) prikritih vojnih grobišč gre v primeru grobišča Jama pod Macesnovo gorico za eno največjih grobišč slovenskih žrtev. Po opravljenih gradbenih pripravljalnih delih za dostop do posmrtnih ostankov v grobišču Jama pod Macesnovo gorico, bo Komisija na podlagi objavljenega javnega razpisa z naslovom *Odkrivanje prikritih vojnih grobišč predvidenih za potrditev/sondiranje in izkop v letih 2021/2022*, spomladi 2021 začela z izkopom. Zaradi pričakovanega velikega obsega arheoloških, antropoloških, gradbenih in drugih del, bodo dela potekala dve leti, ključna pa bo logistična uskladitev gradbenih in arheoloških del ter strogo spoštovanje vseh varnostnih ukrepov.

5. Prekopi

Komisija bo v okviru postopkov odkrivanja prikritih vojnih grobišč v letu 2021 vključila prikrita vojna grobišča z žrtvami iz vrst slovenskega in romskega prebivalstva. Komisija bo v sklop prekopov vključila tudi individualne in družinske pobude za izkope, ki jih bodo podali svojci žrtev.

Poleg izvedbe prekopov po seznamu iz Evidence prikritih vojnih grobišč bo Komisija prekope izvajala tudi skladno z 13. členom ZPVGŽ, ki ureja naključno odkrita vojna grobišča.

Prekopi se bodo izvajali na podlagi objavljenega javnega razpisa z naslovom *Odkrivanje prikritih vojnih grobišč predvidenih za potrditev/sondiranje in izkop v letih 2021/2022*, katerega glavna postavka je sicer izkop žrtev iz grobišča Jama pod Macesnovo gorico.

Vsi postopki prekopa žrtev morajo biti izvedeni skladno z Zakonom o vojnih grobiščih (Uradni list RS, št. 65/03, 72/09 in 32/17) in z Zakonom o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (Uradni list RS, št. 55/15). Odkrivanje vojnih grobišč in prekop žrtev mora biti izvedeno v skladu s pravili arheološke in antropološke stroke. Nadzor nad izvajanjem del bo vodila Komisija. Način pokopa žrtev bo določila Komisija.

6. Depo vzorcev za identifikacijo

Skladno s 10. členom ZPVGPŽ bo v primerih, ko je to mogoče, Komisija zagotavljala identifikacijo posmrtnih ostankov slovenskih žrtev tudi z odvzemom vzorcev DNK za morebitno naknadno genetsko analizo.

Na primeru žrtev iz grobišča v rudniškem rovu sv. Barbare v Hudi jami se je vzpostavila dobra praksa vključitve Nacionalnega forenzičnega laboratorija Generalne policijske uprave v postopke vzorčenja oz. odvzema vzorcev iz desnih stegnenic žrtev za morebitno nadaljnjo DNK analizo in identifikacijo. Po sklepu Komisije so odvzeti vzorci, pod strokovnim nadzorom Nacionalnega forenzičnega laboratorija Generalne policijske uprave, ustrezno hranjeni v srednjem prekatu kostnice na pokopališču v Škofji Loki, ki ga ima MGRT v najemu. Na enak način bodo odvzeti vzorci v vseh primerih prekopov iz 3. in 4. točke.

Tudi najdeni predmeti pri prekopu ali sondiranju grobišč, ki bi lahko pripomogli k identifikaciji žrtev so zavarovani in evidentirani skladno z načeli forenzične in arheološke stroke ter metodologijo, ki jo je predpisala Komisija. Vsak predmet, ki je najden pri postopku odkrivanja prikritih vojnih grobišč (potrjevanje/sondiranje, prekop, intenzivni arheološki površinski pregled terena, sanitarni iznos iz jam,...) izvajalec in policija zavarujeta in evidentirata skladno z načeli forenzične in arheološke stroke. Metodologijo izvedbe sondiranj in prekopov je sprejela Komisija, ki zagotavlja, da se najdeni predmeti zavarujejo, evidentira se tudi mesto najdbe predmeta, posamezni predmet pa se poveže s konkretnim človeškim skeletnim ostankom. V primeru, ko obstaja možnost povezave predmeta s skeletnim ostankom, se na njegovi podlagi poskuša ugotoviti identiteto osebe, ki ji je predmet pripadal.

Vprašanje identifikacije izkopanih žrtev bo potrebno obravnavati v ustreznem zakonodajnem okviru, ki bo med drugim določil tudi postopke zbiranja, evidentiranja in upravljanja s podatki DNK žrtev in sorodnikov pogrešanih oseb. V ta zakonodajni okvir bo moralo biti vključeno tudi sodelovanje služb Ministrstva za notranje zadeve (Nacionalni forenzični laboratorij) z ustreznimi strokovnimi službami agencij, nevladnih in mednarodnih organizacij pri postopkih analiz. Glede na že opravljene posvete in prejeta pojasnila Policije je evidentiranih dilem, ki presegajo aktualni pravni red Republike Slovenije toliko, da onemogočajo odločitev o nadaljnjem ravnanju z vzorci ki so hranjeni v kostnici v Škofji Loki, najeti na predlog Komisije.

7. Pokop žrtev

V okviru postopka odkrivanja prikritih vojnih grobišč ima Komisija posebno pristojnost odločanja o vrsti pokopa posmrtnih ostankov žrtev novoodkritih grobišč.

Komisija pričakuje, da bo v letu 2021 uspela pridobiti ustrezno pokopno polje za pokop posmrtnih ostankov žrtev na osrednjem pokopališču Žale v Ljubljani. Dosedanja prizadevanja za pridobitev ustreznega pokopnega mesta na pokopališču Žale ter pogovori z Mestno občino Ljubljana oz. upravljavcem pokopališča Žale namreč niso bila uspešna. Pri tem Komisija poudarja, da se je postopek odkrivanja prikritih grobišč že začel izvajati tudi na območju osrednje Slovenije, ki gravitira na Ljubljano. Po pridobitvi ustreznega pokopnega mesta na osrednjem pokopališču Žale v Ljubljani, se na tej lokaciji najprej predvideva pokop posmrtnih ostankov umorjenih Romov iz Mačkovca, Iške in Sodražice.

V naslednjih letih bo zaradi prekopa večjega števila žrtev iz grobišča Jama pod Macesnovo gorico in drugih grobišč potrebno na pokopališču Žale zagotoviti tudi večje, monumentalno pokopno polje.

Pokopi se bodo po potrebi izvedli tudi na kraju najdbe grobišča oziroma v kostnici ali v družinskem grobu na zahtevo svojcev žrtve.

V zvezi s pokopi žrtev Komisija načrtuje tudi ureditev grobov na lokalnih pokopališčih v skladu s sprejetimi rešitvami za enotno ureditev grobov, in sicer v Prigorici (žrtve iz Žiglovice ter Konfina 1 in Konfina 2) ter v Dolenjem Logatcu (žrtve iz Grobišča pod Strmico).

8. Ureditev grobišč

Komisija v letu 2021 načrtuje ureditev tistih grobišč, ki so bila potrjena v letu 2019 in še niso bila urejena. Z ureditvijo predvidenih lokacij bo Komisija postopoma izenačila stanje raziskanih in urejenih grobišč, ki bodo tako primerna za vpis v register vojnih grobišč pri MDDSZ in vpis v register nepremične kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo, skladno z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine. Komisija bo v letu 2021 pripravila predloge/vloge za vpis v register vojnih grobišč pri MDDSZ, ki se vodi po ZVG. Komisija pričakuje, da bo Ministrstvo za kulturo, Zavod za varstvo kulturne dediščine, pripravil kriterije in standarde za vpis vojnih grobišč (t.j. urejenih prikritih vojnih grobišč) v register nepremične kulturne dediščine.

Komisija bo za potrebe ureditve grobišč in za pripravo predloga za vpis v register vojnih grobišč po potrebi uporabila tudi geodetske storitve, s katerimi bo uredila parcelne meje, določila funkcionalno zemljišče, na katerem se nahaja grobišče, določila omejitev lastninske pravice (za morebitno povračilo škode) ali omogočila odkup dela zemljišča.

Komisija bo po potrebi (poškodbe, odstranitev) znova začasno obeležila in zavarovala prikrita vojna grobišča iz Evidence prikritih grobišč oziroma bo začasno obeležila in zavarovala prikrita vojna grobišča, ki bodo na novo evidentirana.

Na tej podlagi bo v letu 2021 Komisija naročila tudi pregled in oceno stanja vseh do sedaj urejenih grobišč ter njihovo ustrezno sanacijo.

9. Hramba predmetov

Na podlagi sklenjenega *Protokola prevzema predmetov trajne hrambe pri prekopih žrtev vojnega in poveljnega nasilja*, sklenjenega med MGRT in Ministrstvom za kulturo, bo Komisija skrbela za izvajanje postopka pri določanju predmetov trajne hrambe in prevzemu teh predmetov v muzejih. Komisija pričakuje, da bo Ministrstvo za kulturo za realizacijo priprave in prevzema predmetov trajne hrambe v pristojne muzeje, pripravilo ustrezne strokovne kriterije in oceno stroškov konzerviranja-restavriranja predmetov.

Predmeti, ki ne bodo prešli v trajno hrambo v muzeje, bodo začasno hranjeni v strokovno urejenem in muzejsko primerljivem depozu v Cerknici, na podlagi *Smernic za predajo predmetov s prikritih vojnih in poveljnih grobišč* za predajo v začasno hrambo, ki jih je pripravilo MGRT.

MGRT oz. Komisija si bosta v letu 2021 prizadevala, da v primerih, ko pristojni muzeji ne bi mogli zagotoviti ustreznega prostora za trajno hrambo predmetov, ki se ne bodo hranili v muzejskih zbirkah, zagotovita ustrezen skupen prostor, primeren za hrambo teh predmetov in potrebna finančna sredstva. Prizadevala si bosta tudi za poseben dogovor, na podlagi katerega bi pristojni muzeji kot celoto prevzemali vse predmete iz posameznih grobišč v trajno hrambo. V vsakem konkretnem primeru bi tako lahko določili, kateri predmeti bi se hranili v muzejskih zbirkah in kateri bi bili ustrezno skladiščeni v prostoru, ki bi ga poskušalo zagotoviti MGRT, da bi se jih tako tudi zaščitilo pred nadaljnjim propadanjem. Če bo potrebno, se bo na novo definiral in podpisal *Protokol prevzema predmetov trajne hrambe pri prekopih žrtev vojnega in poveljnega nasilja*.

10. Delo komisije (sejnine in stroški članov komisije, strokovna literatura, oprema, nadomestila za strokovno delo članom komisije)

Sejnine in stroške za udeležbo na seji MGRT obračuna na podlagi sklepa Vlade RS št. 01201-10/2008/5 in Uredbe o sejinah in povračilih stroškov v javnih skladih, javnih agencijah, javnih zavodih in javnih gospodarskih zavodih (Uradni list RS, št. 16/09, 107/10, 66/12, 51/13 in 6/15).

Člani komisije so skladno s 4. členom ZPVGŽ upravičeni do povračila stroškov, nastalih v zvezi z opravljanjem strokovnih nalog in do ustreznega nadomestila za njihovo dejansko

opravljeno delo. Vlada Republike Slovenije je na 88. redni seji dne 19. 5. 2016 določila višino nadomestila za opravljanje strokovnih nalog članov Komisije (št. 13100-4/2016/3).

Komisija v letu 2021 načrtuje izdajo e-zbornika, v katerem bodo različni avtorji predstavili standarde po posameznih področjih (baza prikritih grobišč, popis Inštituta za novejšo zgodovino, vidik Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije itd.).

V sodelovanju z Inštitutom za novejšo zgodovino bo Komisija v letu 2021 pripravila tudi analizo podatkov o kraju pokopa smrtnih žrtev med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej.

Komisija bo v letu 2021 dejavna tudi na področju mednarodnega sodelovanja s pristojnimi inštitucijami držav, katerih državljani so žrtve v prikritih vojnih grobiščih na območju Republike Slovenije. Komisija bo predvsem okrepila sodelovanje z Republiko Hrvaško v okviru Medvladne mešane komisije, pa tudi z Republiko Avstrijo in Zvezno republiko Nemčijo.

11. Zaključek

Komisija je v minulem obdobju vzpostavila dobro prakso in ustrezen postopek odkrivanja prikritih vojnih grobišč, ki omogoča spoštljivo in uspešno izvajanje zakonskih nalog, do žrtev in njihovih svojcev. Za še lažje in uspešnejše izvajanje postopka odkrivanja prikritih vojnih grobišč bo potrebno v letu 2021 še izboljšati administrativne postopke pristojnega ministrstva. Poleg tega je potrebno izboljšati komunikacijo z lastniki in upravljavci zemljišč, na katerih so prikrita vojna grobišča, dodatno pa bo Komisija o načrtovanih letnih dejavnostih predhodno obveščala lokalne skupnosti, upravne enote, lokalne verske skupnosti in zainteresirano javnost.

Pripravil:
Franc Stančnik
Vodja sektorja

Dr. Jože DEŽMAN
PRESEDNIK KOMISIJE